

การออกแบบกระเป๋าสะพายจากต้นธูปฤๅษีกรณีศึกษา

วิสาหกิจชุมชนกลุ่มหัตถกรรมจักสานธูปฤๅษี

ตำบลบางแก้ว อำเภอบ้านแหลม จังหวัดเพชรบุรี

The Design of Shoulder Bags from Cattail Weeds, Case Study of the Community enterprise, Bang Kaew Sub-District,

Ban Laem District, Phetchaburi

จักฤๅษณ์ พนาลี^{1*} และ สวัสดิ์ ทองสิน²

Jakkrit Panalee^{1*} and Sawat Thongsin²

^{1*}สาขาวิชาออกแบบผลิตภัณฑ์อุตสาหกรรม คณะวิศวกรรมศาสตร์และเทคโนโลยีอุตสาหกรรม

มหาวิทยาลัยราชภัฏบ้านสมเด็จเจ้าพระยา E-mail: j.ronin47@gmail.com

²สาขาวิชาเทคโนโลยีการจัดการอุตสาหกรรม คณะวิศวกรรมศาสตร์และอุตสาหกรรม มหาวิทยาลัยราชภัฏบ้านสมเด็จเจ้าพระยา

^{1*}Industrial Design Faculty of Engineering and Industrial Technology, BansomdejChaopraya Rajabhat University

²Industrial Management Technology, Faculty of Engineering and Industrial Technology,

BansomdejChaopraya Rajabhat University

วันที่รับบทความ 10 มีนาคม 2563

Received: Mar. 10, 2020

วันที่รับแก้ไขบทความ 11 มิถุนายน 2563

Revised: Jun. 11, 2020

วันที่ตอบรับบทความ 15 มิถุนายน 2563

Accepted: Jun. 15, 2020

บทคัดย่อ

ตำบลแหลมผักเบี้ย อำเภอบ้านแหลม จังหวัดเพชรบุรี พบว่ามีต้นธูปฤๅษีเป็นวัชพืชจำนวนมาก จึงมีการสำรวจและสอบถามข้อมูลจาก “กลุ่มหัตถกรรมจักสานธูปฤๅษี” พบว่ามีผลิตภัณฑ์จักสานเดิม อยู่แล้วแต่ต้องการให้มีผลิตภัณฑ์แบบใหม่และมีเครื่องหมายการค้า ผู้วิจัยจึงทำการวิจัย 3 ข้อ คือ 1. เพื่อศึกษาข้อมูลทั่วไป สภาพปัญหาและการถ่ายทอดภูมิปัญญาท้องถิ่น 2. เพื่อศึกษาวัสดุ และกระบวนการผลิตต้นธูปฤๅษี นำไปสู่แนวทางในการพัฒนารูปแบบผลิตภัณฑ์ 3. เพื่อพัฒนา และออกแบบผลิตภัณฑ์จักสานจากต้นธูปฤๅษี ให้สอดคล้องกับความต้องการของผู้บริโภค ซึ่งกลุ่มหัตถกรรมจักสานธูปฤๅษี พบว่า ชุมชนมีการนำต้นธูปฤๅษีมาผ่านกระบวนการผลิต เป็นผลิตภัณฑ์ต่าง ๆ อย่างเช่น กระเป๋า ตะกร้า ของตกแต่งภายในบ้าน เป็นต้น เครื่องจักสาน ซึ่งมีความสำคัญยิ่งที่จะให้ภูมิปัญญาท้องถิ่นหัตถกรรมเครื่องจักสานนั้น ๆ คงอยู่ตลอดไปและนำไป พัฒนาชิ้นงาน และกระบวนการถ่ายทอดภูมิปัญญาในชุมชนมีประสิทธิภาพยิ่งขึ้น และดำรงอยู่คู่สังคม สืบต่อไป จากข้อมูลข้างต้น ทำการศึกษากระบวนการถ่ายทอดภูมิปัญญาหัตถกรรมโดยออกแบบ และพัฒนาผลิตภัณฑ์กระเป๋าสะพายจากต้นธูปฤๅษีทั้งหมด 5 แบบ

ผลการศึกษาพบว่าต้นธูปฤๅษีเป็นเส้นใยจากธรรมชาติที่มีความเหนียว ผิวเรียบเนียน เส้นใย ยาวและเรียงตัวอยู่ในทิศทางเดียวกัน ทำให้เส้นใยมีความแข็งแรงในทำผลิตภัณฑ์จักสาน สามารถทน ความเป็นกรดต่างได้ดีจึงเหมาะสมที่จะทำผลิตภัณฑ์กระเป๋าสะพาย ส่วนผลการวิเคราะห์ แบบสอบถามความคิดเห็นของผู้บริโภคจำนวน 50 คน พบว่ามีค่าความเหมาะสม คือ 1. ด้านการ ออกแบบสามารถนำไปผลิตในระดับชุมชนได้ โดยเฉลี่ย ($\bar{X}=4.16$) ความคิดเห็นอยู่ในระดับมาก 2. ด้านผลการออกแบบโดยรวมมีความสวยงาม น่าสนใจ ดึงดูดใจแก่ผู้พบเห็น โดยเฉลี่ย ($\bar{X}=3.90$)

ความคิดเห็นอยู่ในระดับมาก งานวิจัยนี้เป็นการพัฒนาวัสดุจากวัชพืชในการสร้างผลิตภัณฑ์จากภูมิปัญญาท้องถิ่นทำให้เกิดการพัฒนาเศรษฐกิจของชุมชน และเพิ่มรายได้ให้กับกลุ่มหัตถกรรมจักสานธูปฤาษีได้

คำสำคัญ: กระเป่าสะพาย, ต้นธูปฤาษี, วิสาหกิจชุมชน

Abstract

The researcher entered the area in LaemPhakBia, Ban Laem, Phetchaburi, and found that there are a lot of cattail weeds. Surveying and gathering information from the cattail weed handicraft groups showed that there were existing wicker products, but a new product with a trademark was needed. The researcher had 3 objectives: 1. to study general information on the problems and the transfer of local knowledge of the site visited, 2. to study the materials and production processes used with the cattail weeds which led to the guidelines model for development, and 3. to develop and design wicker work products from the cattail weeds in accordance with the needs to the consumers. The group of handicraft weavers found that the community used the cattail weeds to make various products, such as bags, baskets, and house decorations. The wicker work is extremely important to ensure that local wisdom, handicrafts, and wicker work will last forever and will be used to develop work pieces along with the process of more efficiently transferring wisdom in the community so as to continue in the society. From the above information, a study was conducted of the process of transferring wisdom and handicrafts to consumers by designing and developing 5 kinds of cattail weeds into bag products.

The results showed that the cattail weed is a natural fiber that is sticky with a smooth skin; the fibers are long and arranged in the same direction. The fibers are strong for making wicker products with a good resistance to acidity and alkalinity, and therefore, suitable for shoulder bag products. The analysis of the 50 consumer opinion questionnaires found that the suitability was 1. The design can be produced at the community level on average ($\bar{x}=4.16$). The opinions are at a high level 2. The results overall on the design showed it was beautiful and appealing to the average viewer ($\bar{x}=3.90$). The opinions were at a high level. This research was to develop materials from weeds to create products from local wisdom, resulting in economic development of the community and increasing the income for the cattail weed handicraft group.

Keywords: Shoulder Bag, Cattail Weeds, Community Enterprise

1. บทนำ

หัตถกรรมเครื่องจักสานเป็นภูมิปัญญาท้องถิ่นของชุมชน ซึ่งเป็นตัวอย่างหนึ่งที่แสดงให้เห็นการใช้สิ่งที่มีอยู่ในชุมชนมาประยุกต์ทำเป็นเครื่องมือ เครื่องใช้ในชีวิตประจำวันที่มีประโยชน์และมีส่วนสำคัญในการดำรงชีวิต ซึ่งแนวทางหนึ่งในการอนุรักษ์และส่งเสริมศิลปหัตถกรรมไทยนั้น จำเป็นอย่างยิ่ง จะต้องศึกษาสภาพของวัฒนธรรม และแหล่งกำเนิดงานศิลปหัตถกรรม (Leesuwan, W. 1989) ซึ่งหัตถกรรมเป็นงานที่สร้างสิ่งของเครื่องมือ เครื่องใช้ที่สร้างขึ้นด้วยมือเพื่อใช้สอย อาจจะมี ความงามหรือไม่มีความงามแต่ใช้ประโยชน์ได้ดีตามวิถีชีวิตของชุมชนหรือผู้ใช้ ซึ่งสร้างขึ้นด้วยมือ เครื่องมือธรรมดาที่ดัดแปลงเป็นหลักซึ่งรูปแบบนี้เรียกว่าหัตถกรรม (Handicrafts) (Leesuwan, W. 2010) ดังนั้นศิลปหัตถกรรมพื้นบ้าน คือ ประจักษ์พยานด้านหน้าที่ใช้สอย และด้านสุนทรีย์ของวัฒนธรรมทางวัตถุอันผลิตขึ้นและใช้สอยโดยคนธรรมดาสามัญ ผลิตขึ้นโดยชาวบ้านจากการเรียนรู้และฝึกปรือจนมีความชำนาญอยู่ในครอบครัวในหมู่บ้านและสืบทอดกันมา มักจะมีลักษณะเฉพาะตัวอันแตกต่างออกไปในแต่ละท้องถิ่น (Hinchiranan, N. 1983) วิธีหนึ่งของหัตถกรรม คือ การจักสานเป็นการสอด ชัด และสานวัสดุที่เป็นเส้น ซึ่งกลุ่มหัตถกรรมจักสานรูปภาชนะ พบว่า ชุมชนมีการนำต้นรูปภาชนะมาผ่านกระบวนการผลิตเป็นผลิตภัณฑ์ต่าง ๆ อย่างเช่น กระเป่า ตะกร้า ของตกแต่งภายในบ้านต่าง ๆ เป็นต้น เครื่องจักสานซึ่งมีความสำคัญยิ่งที่จะให้ภูมิปัญญาท้องถิ่นหัตถกรรมเครื่องจักสานนั้น ๆ คงอยู่ตลอดไป ซึ่งกระบวนการถ่ายทอดภูมิปัญญาท้องถิ่นหัตถกรรมเครื่องจักสานนั้น จะนำไปเป็นข้อมูลที่จะไปพัฒนาชิ้นงาน และถ่ายทอดภูมิปัญญาในชุมชนให้มีประสิทธิภาพยิ่งขึ้น และดำรงอยู่คู่สังคมสืบต่อไป จากข้อมูลข้างต้น ทำการศึกษากระบวนการถ่ายทอดภูมิปัญญาหัตถกรรมปัจจุบัน พบว่า เครื่องจักสานไม่ได้ทำจากไม้ไผ่เพียงอย่างเดียว แต่ยังทำจากวัสดุอื่น ๆ ด้วย เช่น ผักตบชวา ต้นกก ต้นป่าน ชนิดต่าง ๆ เป็นต้น ดังนั้นการพัฒนาวัสดุในการทำเครื่องจักสานให้เกิดเป็นรูปร่างที่มีลักษณะที่ใช้ประโยชน์ได้สะดวก สวยงาม นั้นเป็นสิ่งสำคัญ จึงลงพื้นที่เพื่อทำการสำรวจตำบลแหลมผักเบี้ย อำเภอบ้านแหลม จังหวัดเพชรบุรี พบว่า มีวัชพืชที่ขยายพันธุ์ตามพื้นดินแฉะและบริเวณหนองน้ำ คือ ต้นรูปภาชนะที่มีอัตราการเจริญเติบโตเพิ่มมากขึ้น และเจริญเติบโตอย่างรวดเร็ว เนื่องจากเมล็ดสามารถแพร่กระจายได้เป็นอย่างดี โดยอาศัยลมและน้ำ ซึ่งโดยส่วนมากมักจะกำจัดทิ้ง เนื่องจากเป็นวัชพืชที่ไม่สามารถทำประโยชน์ได้และปัญหาของผลิตภัณฑ์นั้น ได้แก่ เกิดเชื้อรา เนื่องจากมีการรับแดดไม่เพียงพอและได้รับความชื้น จึงต้องตากแดดให้แห้งสนิท และนำมาเก็บในห้องโปร่งที่ลมถ่ายเทได้ผลิตภัณฑ์ ในชุมชนส่วนใหญ่ยังมีรูปแบบไม่หลากหลาย ควรให้มี นวัตกรรมแบบเข้าไปให้คำแนะนำ เพื่อให้เกิดจุดเด่นให้แก่ผลิตภัณฑ์การตลาดส่งผลิตภัณฑ์ไม่ทันตามกำหนด ผลิตภัณฑ์มีการจำหน่ายเฉพาะภายในท้องถิ่น ควรมีการจัดสรรระบบการขนส่ง จึงมีความสนใจนำต้นรูปภาชนะมาแปรรูปให้เกิดเป็นผลิตภัณฑ์ที่หลากหลาย โดยการนำต้นรูปภาชนะมาสานและพัฒนาออกแบบเป็นผลิตภัณฑ์ที่มีหลายรูปแบบ เพื่อใช้ประโยชน์จากวัชพืชที่ต้องกำจัดทิ้ง อีกทั้งยังประหยัดทรัพยากรและเป็นวัสดุที่หาผลิตได้ง่ายในชุมชนนอกจากนี้ยังสามารถส่งเสริมให้เกิดรายได้และส่งผลต่อเศรษฐกิจในชุมชนให้ดียิ่งขึ้นอีกด้วย

จากข้อมูลข้างต้น จึงทำการศึกษาค้นคว้ากระบวนการถ่ายทอดภูมิปัญญาหัตถกรรมเครื่องจักสาน เพื่อนำไปเป็นข้อมูลที่จะพัฒนาชิ้นงาน โดยศึกษาข้อมูลทั่วไป สภาพภูมิประเทศ ประวัติสภาพปัญหา และภูมิปัญญาท้องถิ่น จากการลงพื้นที่และเอกสารที่เกี่ยวข้อง รวมทั้งศึกษาวัสดุ

และกระบวนการผลิต ต้นรูปฤาษี ซึ่งนำไปสู่แนวทางในการพัฒนารูปแบบผลิตภัณฑ์ จึงพัฒนาและออกแบบผลิตภัณฑ์จักษุจากต้นรูปฤาษีให้สอดคล้องกับความต้องการของผู้บริโภคในปัจจุบัน นอกจากนี้ยังถ่ายทอดความรู้ ภูมิปัญญาท้องถิ่นดั้งเดิมในชุมชน และเสริมความรู้ในการออกแบบผลิตภัณฑ์รูปแบบใหม่ เพื่อให้สามารถรักษาองค์ความรู้เดิมและประยุกต์ความรู้ใหม่เข้าด้วยกัน เพื่อให้ได้ผลิตภัณฑ์ที่มีประสิทธิภาพมากยิ่งขึ้น การออกแบบเป็นการจัดแต่งองค์ประกอบมูลฐานในการสร้างงานศิลปกรรม เครื่องจักร หรือประดิษฐ์กรรมของมนุษย์ซึ่ง (Baxter, 1995) การวิจัยนี้จึงเป็นการนำวัสดุจากวัชพืชมาทำการแปรรูปเป็นผลิตภัณฑ์ที่ก่อให้เกิดรายได้ของชุมชน โดยการใช้แนวความคิดในการออกแบบที่สอดคล้องกับความต้องการของกลุ่มเป้าหมาย และเป็นการสร้างมูลค่าเพิ่มและเป็นผลิตภัณฑ์ที่เป็นเอกลักษณ์ของชุมชนอีกด้วย

2. วัตถุประสงค์ของการวิจัย

- 2.1 เพื่อศึกษาข้อมูลทั่วไป สภาพปัญหาและการถ่ายทอดภูมิปัญญาท้องถิ่น
- 2.2 เพื่อศึกษาวัสดุและกระบวนการผลิตต้นรูปฤาษี ซึ่งนำไปสู่แนวทางในการพัฒนารูปแบบผลิตภัณฑ์
- 2.3 เพื่อพัฒนาและออกแบบผลิตภัณฑ์จักษุจากต้นรูปฤาษีให้สอดคล้องกับความต้องการของผู้บริโภคในปัจจุบัน

3. วิธีดำเนินการวิจัย

3.1 ประชากรและกลุ่มเป้าหมาย

ประชากร คือ “กลุ่มหัตถกรรมจักษุรูปฤาษี” โดยมีกลุ่มเป้าหมาย คือ ผู้บริโภคกลุ่มวัยทำงานทั้งเพศชายและเพศหญิงช่วงอายุระหว่าง 30 - 45 ปี จำนวน 50 คน เป็นบุคคลกลุ่มที่ถือเป็นคนกลุ่มใหญ่ในสังคม ที่มีพฤติกรรมของตนเองอย่างเด่นชัดมีอิทธิพลต่อเพื่อนร่วมงานอาศัยหาความสุขให้ตัวเอง มีพลังในการทำงาน มีรายได้ มีลักษณะเฉพาะตัว และเป็นผู้ที่ยินยอมให้ข้อมูล

3.2 ตัวแปรที่ศึกษา

- 1) ตัวแปรต้น คือ ต้นรูปฤาษีและกระบวนการผลิต (การจักสาน)
- 2) ตัวแปรตาม คือ ความสามารถในการสานขึ้นรูป ความสวยงามและเป็นเอกลักษณ์ของชุมชน การใช้งาน อายุการใช้งาน และความสามารถทนทานต่อปัจจัยภายนอก เช่น ความเป็นกรดเป็นด่าง ความชื้น เป็นต้น

3.3 เครื่องมือที่ใช้ในการเก็บรวบรวมข้อมูล

แบบสอบถามจำนวน 50 ชุด โดยเก็บรวบรวมจากผู้บริโภคในเขตชุมชนกลุ่มหัตถกรรมจักษุรูปฤาษี หมู่ 5 ตำบลบางแก้ว อำเภอบ้านแหลม จังหวัดเพชรบุรี โดยแบบสอบถาม 1 ชุดจะประกอบด้วยส่วนสำคัญ 3 ส่วน คือ ส่วนที่ 1 ข้อมูลทางประชากรศาสตร์ของกลุ่มเป้าหมาย ส่วนที่ 2 ที่ศนคติและพฤติกรรมของกลุ่มเป้าหมาย และส่วนที่ 3 ข้อเสนอและความคิดเห็นของกลุ่มเป้าหมาย การทดสอบเครื่องมือโดยนำเครื่องมือการวิจัยที่ปรับปรุงแก้ไขเรียบร้อยแล้วให้ผู้เชี่ยวชาญด้านการออกแบบบรรจุภัณฑ์ จำนวน 3 ท่าน ตรวจสอบวิเคราะห์ความเที่ยงตรงตามเนื้อหาของแบบสอบถาม โดยใช้เทคนิคการตรวจสอบความสอดคล้องระหว่างข้อคำถามกับสิ่งที่ต้องการวัด

(Index Item of Congruent : IOC) ได้ค่าตรงกันความสอดคล้องภายในทุกข้อมากกว่า 0.5 โดยนำไปทดลองใช้กับกลุ่มเป้าหมายวัย 30 - 45 ปี จำนวน 50 คน และจากกลุ่มหัตถกรรมชุมชนจำนวน 10 ท่าน

3.4 การวิเคราะห์ข้อมูลและสถิติ

1) การวิเคราะห์ปัญหาที่พบในกลุ่มหัตถกรรมจักสานธูปฤาษี หมู่ 5 ตำบลบางแก้ว อำเภอบ้านแหลม จังหวัดเพชรบุรี

2) การวิเคราะห์รูปแบบผลิตภัณฑ์ต่าง ๆ และผลิตภัณฑ์จากต้นธูปฤาษี รวมทั้งการวิเคราะห์การทดลอง ได้แก่ วิธีเขียนเฉพาะ วิธีการทดลอง เช่น ใช้วิธีการตากก่อนการขึ้นรูป

3) สัมภาษณ์กลุ่มตัวอย่างโดยใช้แบบสอบถาม เรื่องความพึงพอใจต่อผลิตภัณฑ์

จากนั้นวิเคราะห์ข้อมูลจากแบบสอบถามด้วยสถิติ ได้แก่ อัตราส่วนร้อยละ เซ็นต์ค่าเฉลี่ย เบี่ยงเบนมาตรฐาน โดยใช้โปรแกรม Microsoft Office Excel

4. ผลการวิจัย

4.1 ผลวิจัยและศึกษาข้อมูลทั่วไป สภาพปัญหา และการถ่ายทอดภูมิปัญญาท้องถิ่น

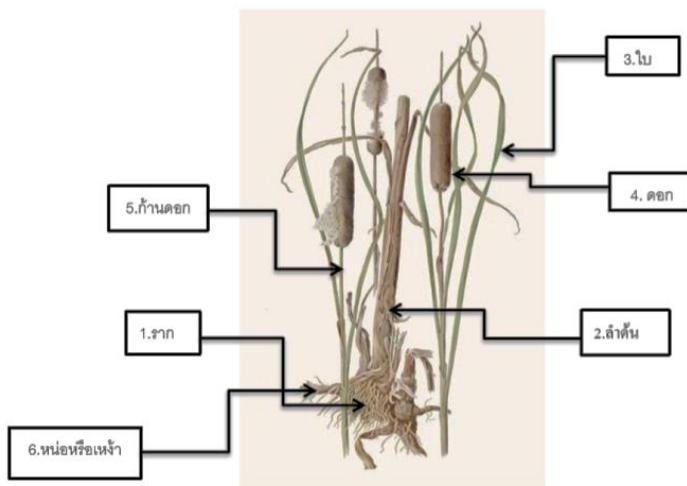
จากการศึกษาข้อมูลของต้นธูปฤาษีมีชื่อวิทยาศาสตร์ คือ *Typha angustifolia* L. อยู่ในวงศ์ Typhaceae สกุล *Typha* Typhaceae ชื่อ *Typha* มาจากภาษากรีก typhos แปลว่า marsh หมายถึง อยู่ในที่ชื้นและมีชื่อสามัญหลายชื่อ ดังนี้ ต้นธูปฤาษี, Elephant grass, Cat-tail, Lesser reedmace, Narrow-leaved Cat-tail ชื่ออื่น ๆ คือ กกช้าง กกธูป หญ้าสลาบลวง เพ็ญ ปรีอ มีถิ่นกำเนิดในทวีปยุโรป และอเมริกา ต้นธูปฤาษีเป็นพืชน้ำมีลักษณะคล้ายพืชพวกกกลักษณะลำต้นเป็นลำยาวคล้ายทางมะพร้าวมีเหง้าใต้ดิน ทางไหลแตกหน่อขึ้นเป็นหมู่ใหญ่ในที่ลุ่มน้ำขัง และชายขอบป่าพรุ ปัจจุบันพบว่าต้นธูปฤาษีแพร่ระบาดและขยายพันธุ์ได้อย่างรวดเร็วตามหนอง คลอง บึง และอ่างเก็บน้ำ พบได้ทั้งในเขตร้อนและเขตอบอุ่น สามารถทนความเป็นกรดเป็นด่างและความเค็ม ต้นธูปฤาษีเป็นวัชพืชที่มีลักษณะทางกายภาพที่ผิวเป็นเรียบเนียน เหนียว ทนทาน จึงมีการนำมาเป็นวัตถุดิบในการผลิตสินค้าหัตถกรรมเป็นกิจการภายในครัวเรือนและชุมชนหมู่บ้านของตนเอง เครื่องมือ และอุปกรณ์ที่ใช้ส่วนใหญ่ นั้นจะเป็นเครื่องมือแบบง่าย ๆ ที่ใช้กันมาแต่ดั้งเดิมตามพระราชดำริของพระบาทสมเด็จพระปรมินทรมหาภูมิพลอดุลยเดช (รัชกาลที่ 9) พระองค์ทรงนำต้นธูปฤาษีมาปลูกในการทดลองบำบัดน้ำเสีย เมื่อต้นธูปฤาษีโตเต็มที่ต้องตัดใบทิ้งไปโดยเปล่าประโยชน์ จึงมีการนำมาพัฒนาเป็นผลิตภัณฑ์ต่าง ๆ แต่มีรูปแบบที่ไม่สวยงามเท่าที่ควร จากนั้นสมเด็จพระเทพรัตนราชสุดาฯ สยามบรมราชกุมารี ได้เล็งเห็นประโยชน์ของต้นธูปฤาษี จึงจัดตั้งกลุ่มแม่บ้านขึ้น เพื่อทำเป็นผลิตภัณฑ์จักสานแล้วนำกลุ่มแม่บ้านในท้องถิ่นไปอบรมที่กลุ่มแม่บ้านที่จังหวัดอ่างทองและจังหวัดนครปฐม ที่ทำเกี่ยวกับจักสานผักตบชวา จึงมีผู้มีความรู้เรื่องลายสานมาให้คำแนะนำแก่กลุ่มผู้ผลิตผลิตภัณฑ์หัตถกรรม แต่สินค้ายังไม่ได้มีการพัฒนารูปแบบเท่าที่ควร และรูปแบบเดิมไม่หลากหลาย ซึ่งสินค้ามีจำหน่ายในโครงการพระราชดำริ แหลมผักเบี้ย ให้กับกลุ่มผู้มาศึกษาดูงานในโครงการมีราคา ไม่สูงมากนักและยังไม่ได้เผยแพร่สู่ตลาดอื่น แรงงานในการผลิตหัตถกรรมนั้นส่วนใหญ่จะเป็นภายในชุมชน ซึ่งปัญหาส่วนใหญ่เกิดจากแรงงานมีความรู้ในการออกแบบและขาดความรู้ ความชำนาญในการผลิตน้อย เนื่องจากแรงงานมีอาชีพการทำประมง จึงไม่นิยมประกอบอาชีพงานหัตถกรรม เนื่องจากได้รับค่าตอบแทนต่ำและเป็นอาชีพไม่ถาวรจากภาพที่ 1 แสดงแบบผลิตภัณฑ์จากต้นธูปฤาษีดั้งเดิมของชุมชน

ภาพที่ 1 แสดงแบบผลิตภัณฑ์จากต้นธูปฤาษีดั้งเดิมของชุมชน

4.2 ผลการศึกษาวัสดุและกระบวนการผลิตต้นธูปฤาษี ซึ่งนำไปสู่แนวทางในการพัฒนา รูปแบบผลิตภัณฑ์

จากภาพที่ 2 รูปภาพแสดงลักษณะของต้นธูปฤาษี คือ ราก ลำต้น ใบ ดอก ก้านดอก และหน่อ หรือเหง้า ซึ่งผลิตภัณฑ์ที่เกิดจากต้นธูปฤาษีนั้น ปัจจุบันมีหลายรูปแบบ เช่น 1. ประเภทผลิตภัณฑ์เครื่องใช้ในบ้าน 2. ผลิตภัณฑ์เครื่องใช้ส่วนตัว 3. อุปกรณ์เครื่องนอน 4. ผลิตภัณฑ์เฟอร์นิเจอร์ 5. อุปกรณ์ตกแต่งต่าง ๆ ซึ่งกรรมวิธีการผลิตผลิตภัณฑ์จากต้นธูปฤาษีมี 2 วิธี คือ 1. การสาน พบมากในพื้นที่ภาคกลาง ภาคใต้ และภาคตะวันออกเฉียงเหนือของไทย 2. การทอ พบในพื้นที่ภาคตะวันออกเฉียงเหนือของไทย จากข้อมูลข้างต้นพบว่าวัสดุส่วนลำต้นและใบเป็นส่วนที่เหมาะสมที่สุดสำหรับเป็นวัตถุดิบหลักในงานผลิตภัณฑ์จากต้นธูปฤาษี เนื่องจากต้นธูปฤาษีเป็นเส้นใยจากธรรมชาติที่มีความเหนียว ผิวมีความเรียบเนียน เส้นใยาวตลอดและมีการเรียงตัวอยู่ในทิศทางเดียวกัน จึงช่วยให้เส้นใยมีความแข็งแรง มีคุณสมบัติในการทำผลิตภัณฑ์การจักสาน สามารถทนความเป็นกรดเป็นด่างได้ดี

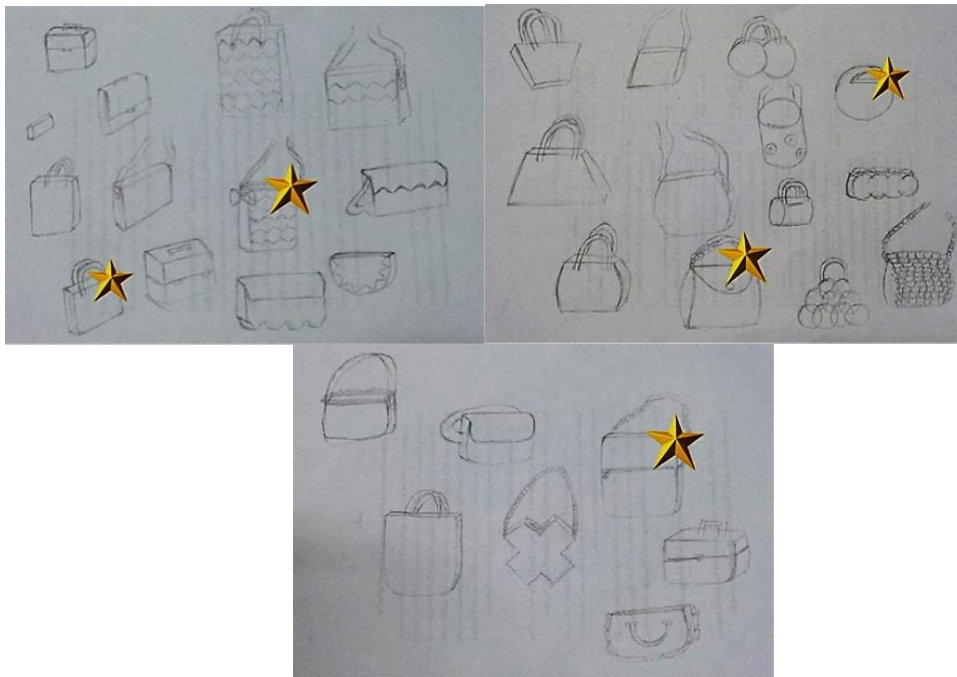
ภาพที่ 2 แสดงลักษณะของต้นธูปฤาษี

4.3 ผลการศึกษาการพัฒนาและออกแบบผลิตภัณฑ์จักสานจากต้นธูปฤาษี ให้สอดคล้องกับความต้องการของผู้บริโภค

การศึกษาแนวทางการออกแบบและการพัฒนาผลิตภัณฑ์ ต้องคำนึงถึงเรื่องของการตอบสนองของผู้บริโภคและความพึงพอใจของผู้บริโภคเป็นหลัก โดยศึกษาพฤติกรรมการใช้ของผู้บริโภค และคำนึงถึงความสัมพันธ์ระหว่างการตลาด ศิลปะการออกแบบและกระบวนการผลิตทำให้เกิดแนวทางและเงื่อนไขในการออกแบบพัฒนาผลิตภัณฑ์รูปแบบใหม่ ที่สอดคล้องกับความต้องการของตลาด และความเป็นไปได้ในการผลิตรวมถึงประโยชน์ที่จะได้รับ ดังนั้นข้อมูลทางด้านการตลาดที่มีต่อผลิตภัณฑ์ ประกอบด้วย ข้อมูลด้านพฤติกรรมผู้บริโภค กลุ่มเป้าหมาย ผลิตภัณฑ์ที่ผู้บริโภคต้องการ ผลิตภัณฑ์เดิมของกลุ่ม ผู้ผลิตผลิตภัณฑ์ของกลุ่ม โอกาสทางการตลาดที่เหมาะสม ตำแหน่งผลิตภัณฑ์ เพื่อเป็นข้อมูลพื้นฐานในการทำตลาด เพื่อสร้างจุดเด่นเฉพาะของผลิตภัณฑ์ที่จะสร้างภาพพจน์ให้ผู้ซื้อยอมรับและจดจำโดยกลุ่มเป้าหมายที่ได้กำหนดไว้ คือ ผู้บริโภคกลุ่มวัยทำงาน ทั้งเพศชายและเพศหญิง ช่วงอายุระหว่าง 30 - 45 ปี จำนวน 50 คน และจากการศึกษาพฤติกรรมผู้บริโภค คณะผู้วิจัยได้ทำการถอดรูปร่างรูปทรงจาก MOOD BOARD ดังภาพที่ 3 จากนั้นจึงวิเคราะห์และต่อยอดความคิดจากภาพที่เลือกมาในรูปแบบการ SKETCH แบบ 3 มิติ ดังภาพที่ 4

ภาพที่ 3 แสดงผลิตภัณฑ์สำหรับผู้บริโภคของกลุ่มวัยทำงานช่วงอายุ 30 - 45 ปี และรูปภาพแสดงการถอดรูปร่างรูปทรงมาจาก MOOD BOARD

ภาพที่ 4 รูปภาพแสดงการต่อยอดความคิดจากภาพที่เลือกมาในรูปแบบการ SKETCH แบบ 3 มิติ

การวิจัยนี้วิเคราะห์ข้อมูลด้านวัสดุและกรรมวิธีการผลิต ที่มีต่อผลิตภัณฑ์ประกอบด้วยข้อมูลด้านความเหมาะสมของกระบวนการผลิตกับผลิตภัณฑ์เดิม เงื่อนไขของกระบวนการผลิตที่เกี่ยวข้อง และข้อจำกัดของวัสดุที่มีผลต่อการลงทุนและกระบวนการผลิต โดยงานวิจัยครั้งนี้ได้ออกแบบและพัฒนาผลิตภัณฑ์กระเป๋าสะพายจากต้นรูปถ่ายซีดี โดยเลือกกรรมวิธีการผลิตเป็นผลิตภัณฑ์จักสานที่มีรูปแบบทั้งหมด 5 แบบ ดังภาพที่ 5 และ 6

ภาพที่ 5 รูปภาพแสดงแนวทางการออกแบบผลิตภัณฑ์จากต้นรูปถ่ายซีดี

ภาพที่ 6 รูปภาพแสดงการหยิบจับกระเป๋าขนาดเล็กของมนุษย์

ผลการประเมินผลความพึงพอใจในการออกแบบพัฒนาผลิตภัณฑ์จากต้นรูปฤๅษี ให้มีรูปแบบผลิตภัณฑ์ที่หลากหลาย การวิจัยในครั้งนี้ สรุปผลได้ว่าต้นรูปฤๅษีเป็นเส้นใยจากธรรมชาติ มีความเหนียว ผิวมีความเรียบเนียนและเส้นใยยาวตลอดเรียงตัวอยู่ในทิศทางเดียวกัน จึงช่วยให้เส้นใยมีความแข็งแรง มีคุณสมบัติในการทำผลิตภัณฑ์การจักสาน สามารถทนความเป็นกรดเป็นด่าง การออกแบบและพัฒนาผลิตภัณฑ์กระเป๋าสะพายจากต้นรูปฤๅษีต้นแบบทั้ง 5 แบบ ผลจากการทำแบบสอบถามเพื่อสำรวจความคิดเห็นของผู้บริโภคจำนวน 50 คน พบว่า โดยค่าความเหมาะสมของผลิตภัณฑ์ที่ได้รับการพัฒนาแล้วในสองอันดับแรก คือ ด้านการออกแบบสามารถนำไปผลิตในระดับชุมชนได้ โดยเฉลี่ย ($\bar{x}=4.16$) ระดับความคิดเห็นอยู่ในระดับมาก ด้านผลการออกแบบโดยรวมมีความสวยงาม น่าสนใจ ดึงดูดใจแก่ผู้พบเห็น โดยเฉลี่ย ($\bar{x}=3.90$) ระดับความคิดเห็นอยู่ในระดับมาก แสดงให้เห็นว่าต้นรูปฤๅษีนั้นเหมาะสมที่จะเป็นวัตถุดิบหลักในการทำผลิตภัณฑ์กระเป๋าสะพาย ซึ่งการพัฒนาวัสดุด้านกายภาพของต้นรูปฤๅษี พบว่า ต้นรูปฤๅษีนั้นเหมาะสมที่จะเป็นวัตถุดิบหลักในการทำผลิตภัณฑ์จักสานเป็นกระเป๋าสะพายได้และอาจสามารถนำมาประยุกต์เป็นผลิตภัณฑ์อื่น ๆ ได้อีกด้วย

5. สรุปผลและการอภิปรายผล

5.1 ผลการศึกษาพบว่า การพัฒนาผลิตภัณฑ์โดยใช้ต้นรูปฤๅษีเป็นวัสดุหรือวัตถุดิบในการผลิตจะต้องคำนึงถึงลักษณะคุณสมบัติเฉพาะ ขอบเขตและข้อจำกัดในการนำต้นรูปฤๅษีไปใช้ให้เหมาะสมกับคุณสมบัติของต้นรูปฤๅษี เช่น ไม่ควรนำผลิตภัณฑ์จากต้นรูปฤๅษีไปใช้เป็นผลิตภัณฑ์ที่ต้องสัมผัสความชื้นโดยตรง ซึ่งจะทำให้เสื่อมสภาพอย่างรวดเร็ว และอายุการใช้งานของผลิตภัณฑ์จะสั้น การออกแบบและพัฒนาผลิตภัณฑ์จากต้นรูปฤๅษี แสดงให้เห็นถึงการถ่ายทอดภูมิปัญญาอารยธรรมและวัฒนธรรม บ่งบอกถึงรสนิยมที่ดีของผู้ใช้ผลิตภัณฑ์ ซึ่งมีการเปลี่ยนแปลงตามลักษณะของสังคม สิ่งที่สำคัญที่สุด คือ ความต้องการของผู้บริโภค ซึ่งตามหลักทฤษฎีการจูงใจของแม็คไกร์ ดังนี้

1. ความต้องการความสอดคล้องกัน (Need for Consistency) เป็นความต้องการของผู้บริโภคที่ต้องการให้ทุกด้านทุกส่วนของตนเอง สอดคล้องกลมกลืนกันและกัน ได้แก่ ทักษะ ทักษะ พฤติกรรม การแสดงออกต่าง ๆ ความคิดเห็น ภาพลักษณ์ที่เกี่ยวข้องกับตนเอง 2. ความต้องการทราบเหตุผลที่ไปที่มาของสิ่งต่าง ๆ (Need to Attribute Causation) เป็นความต้องการ เพื่อที่จะทราบว่าใครหรืออะไรเป็นสาเหตุที่ทำให้สิ่งต่าง ๆ เกิดขึ้น และสิ่งที่เกิดขึ้นผลในทางที่ดีหรือไม่ดีกับตัวเองหรือสิ่งอื่น ๆ อย่างไร (Thonglor, 2003)

5.2 การใช้ประโยชน์จากผลการวิจัยในครั้งนี้ ก่อให้เกิดความรู้จากการศึกษาในสองด้าน คือ ความรู้ความเข้าใจในผลิตภัณฑ์เกี่ยวกับกระบวนการผลิตผลิตภัณฑ์จากต้นธูปฤาษี และหลักการรวมทั้งแนวทางในการพัฒนาผลิตภัณฑ์จากต้นธูปฤาษี โดยใช้ตัวอย่างการศึกษาวิจัยในครั้งนี้ เพื่อเป็นแนวทางในการออกแบบและพัฒนาผลิตภัณฑ์จากต้นธูปฤาษีหรือผลิตภัณฑ์อื่น ๆ โดยบูรณาการผลิตภัณฑ์จากแบบดั้งเดิมกับวัสดุที่นำมาประยุกต์ใช้ในกระบวนการผลิต รวมทั้งหลักการนำต้นธูปฤาษีไปใช้ประโยชน์ เช่น ด้านวัสดุ หรือปรับปรุง และพัฒนาผลิตภัณฑ์ รวมทั้งการประยุกต์วัสดุอื่น ๆ ให้ตรงกับความต้องการและพฤติกรรมผู้บริโภคมากที่สุด

5.3 ข้อเสนอแนะจากการศึกษา พบว่า ปัจจุบันผู้บริโภคมีความต้องการผลิตภัณฑ์จากธรรมชาติมากขึ้นเนื่องจากไม่ทำลายสิ่งแวดล้อม และการพัฒนาผลิตภัณฑ์ธรรมชาติให้ทันสมัย เข้ากับยุคสมัย และมีประสิทธิภาพในการใช้งานให้เกิดประโยชน์สูงสุด และพบว่าผลิตภัณฑ์จากต้นธูปฤาษีในการนำมาผลิตด้านวัสดุ พบปัญหาคือ ต้นธูปฤาษีมีขนาดใหญ่และแตกง่าย เมื่อนำไปรีด หากนำไปผลิตด้วยการจักสานนำไปเรื่อย ๆ จะทำให้เกิดช่องว่างหรือระยะห่างที่ไม่เท่ากัน เนื่องจากการดึงตอกต้นธูปฤาษีไม่ชิดและขนาดตอกต้นธูปฤาษีไม่เท่ากัน ส่งผลให้สายที่ออกมาไม่เท่ากัน ดังนั้นในการสานควรพิจารณาเลือกตอกธูปฤาษีที่มีขนาดใกล้เคียงกันมากที่สุด นำต้นธูปฤาษีไปแช่ผ้าที่ชุบน้ำแล้วทำมารีดใบของต้นธูปฤาษีและจะทำให้สานง่ายขึ้น และการเรียงของลายมีความสวยงามสม่ำเสมอขณะสาน ควรดึงตอกต้นธูปฤาษีให้มีระยะห่างเท่ากัน เพื่อไม่ให้เกิดช่องไฟระยะห่าง ทำให้เกิดลวดลายไม่สวยงาม ตรวจสอบความเรียบร้อยให้รอบคอบต้นธูปฤาษีที่นำมาสานเป็นแผ่นนั้นมีขนาดใหญ่ จึงต้องทำการตัดออกซึ่งอาจส่งผลให้ตัวสานหลุดออกจากแผ่น ดังนั้นจึงต้องเย็บขอบในทันที หลังจากการเย็บเข้ารูปแล้วเมื่อกลับด้านขึ้นงานจะต้องเพิ่มความระมัดระวังเนื่องจากการเย็บติดตัวสานลงไปแล้วนั้น อาจจะทำให้ตัวสานพับหักได้ง่าย ซึ่งการทำผลิตภัณฑ์ครั้งนี้ ผู้ผลิตได้ใช้การทาสีแทนการย้อมทำให้สามารถย่นระยะเวลาการผลิตได้เร็วขึ้น แต่การทาสีอาจทำให้เกิดรอยที่แปร่งที่เกิดการลอกของสีในบริเวณผลิตภัณฑ์ได้ จึงใช้เป็นการย้อมเพื่อป้องกันการลอกของสีได้ดีกว่าการทาสีบริเวณพื้นผิวของผลิตภัณฑ์ การจักสานผลิตภัณฑ์จากต้นธูปฤาษีนี้ สามารถต่อยอดในการพัฒนาได้โดยคำนึงถึงการผลิต เพื่อตอบสนองความต้องการของผู้บริโภค โดยการเพิ่มประโยชน์ใช้สอยในด้านอื่น ๆ หรือนำเทคโนโลยีใหม่ ๆ มาร่วมพัฒนา เพื่อเพิ่มความแข็งแรงและรูปแบบที่หลากหลายเพิ่มขึ้น นำผลที่ได้จากการวิจัยได้นำไปถ่ายทอดสู่ชุมชนจากมูลเหตุต่างที่นำมาปรับปรุงในตัวผลิตภัณฑ์ให้ดีขึ้น

จากผลที่ได้ในครั้งนี้นี้สรุปได้ว่าการออกแบบและพัฒนาผลิตภัณฑ์จากต้นธูปฤาษี สามารถทำผลิตภัณฑ์ได้หลากหลายรูปแบบ ซึ่งสภาพสังคมและวิถีชีวิตมีการเปลี่ยนแปลงอยู่ตลอดเวลาผลิตภัณฑ์จากต้นธูปฤาษี จึงต้องมีการปรับปรุง พัฒนา และเปลี่ยนแปลง เพื่อให้สอดคล้องต่อความต้องการของผู้บริโภคให้เกิดประโยชน์สูงสุด

6. เอกสารอ้างอิง

- Baxter, M. (1995). **Product Design: Practical Methods for the Systematic Development of New Products (Design Toolkits)**. London: Chapman and Hall. 611.
- Hinchiranan, N. (1983). **Thai folk art. (Seminar documents about folk culture: beliefs, beliefs, arts and languages)**. Bangkok: Chulalongkorn University. (in Thai)
- Leesuwan, W. (1989). **Wickerwork in Thailand**. Bangkok: O. Printing House. (in Thai)
- _____. (2553). **นามานุกรมเครื่องจักสาน**. กรุงเทพฯ: เมืองโบราณ.
- _____. (2010). **Encyclopedia of Wickerwork**. Bangkok: The Ancient City. (in Thai)
- Tonglor, R. (2003). **Expenditure Characteristic for Product Purchasing and Service Need of Foreign Tourists for Travelling in Thailand**. Bangkok: Ramkhamhaeng University. (in Thai)
- Tinnarat, G. (2005). **Constructing Package from Smooth Cayenne Pineapple Leaves Fiber. Master of Education degree in Industrial Education**. Bangkok: Srinakharinwirot University. (in Thai)